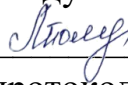

**Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького**

Природничо-географічний факультет
Кафедра історії та археології

**ЗАТВЕРДЖЕНО НА ЗАСІДАННІ
КАФЕДРИ**

Завідувач кафедри

 Л.І. Полякова
(протокол № 1 від 30. 08. 2022 р.)

**РОБОЧА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ
«Історія розвитку польових досліджень в археології»**

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Спеціальність: 032 Історія та археологія

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Освітня програма: освітньо-наукова програма «Історія та археологія»

Запоріжжя, 2022

Розробник:

Гудзь В.В. – професор кафедри історії та археології, доктор історичних наук,
професор.

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-наукової програми д.і.н., проф. О.М. Ситник

1. Опис освітнього компоненту

Найменування показників	Рівень вищої освіти галузь знань, спеціальність, спеціалізація	Характеристика навчальної дисципліни		
		денна форма навчання	заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 4	Рівень вищої освіти: доктор філософії,	Нормативна		
Блоків – 2 у тому числі: курсова робота – навчальна практика –	Галузь знань 03 "Гуманітарні науки" Спеціальність 032 «Історія та археологія» Освітньо-наукова програма Історія та археологія	Рік підготовки:		
		II		
		Семестр		
		3, 4		
		Лекції		
		20 год.		
Загальна кількість годин – 120			Практичні, семінарські	
			20 год.	
			Лабораторні	
			—	—
Тижневих годин для денної форми навчання:		Навчальна практика		
3 семестр: 5		—	—	
4 семестр: 6		Самостійна робота		
		80 год.		
		Вид контролю: екзамен		

2. Мета та заплановані результати навчання

Місце дисципліни у освітній програмі – нормативна

Мета викладання навчальної дисципліни полягає в тому, щоб засвоїти необхідні компетенції курсу «Історія розвитку польових досліджень в археології» та опанувати знаннями щодо основних етапів становлення й розвитку української археології, а також – з'ясувати найважливіші поняття та категорії курсу. Зокрема це зумовлено виконанням соціального замовлення суспільства – підготовка фахівців III освітнього рівня доктор Phd в галузі історії, спеціальності 032 «Історія та археологія».

Завдання курсу полягає в тому, щоб сформувати в здобувачів III освітнього рівня доктор Phd в галузі історії, спеціальності 032 «Історія та археологія», цілісне уявлення про витoki й шляхи формування теоретичних знань в галузі археології та сутності феномену української археології як детермінанти суспільної свідомості; а також – вдосконалювати навички володіння методологією та методикою археологічних досліджень з врахуванням світового досвіду тощо.

Перелік компетентностей, які набуваються під час опанування дисципліною:

1. Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі історії, археології та інших історичних дисциплін; володіння методологією наукової та науково-педагогічної діяльності, проведення самостійного наукового дослідження у сфері своєї професійно-наукової діяльності, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

2. Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність досистемного наукового світогляду, вміння його використання у своїй професійній діяльності.

ЗК 6. Здатність використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях в усній та письмовій формі;

ЗК 9. Здатність до роботи з джерельною базою дослідження.

1. Фахові компетентності:

ФК 1. Знання та розуміння основних історичних подій і процесів вітчизняної та світової історії;

ФК 3. Знання роботи з різноманітними історичними та археологічними джерелами.

ФК 5. Здатність професійного аналізу історичних та археологічних джерел.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання (ПРН)

РН 11. Вміння здійснювати аналітичний підхід до дослідження різних галузей історичної науки та археології;

РН 12. Здатність професійної орієнтації у політичних подіях та основних напрямках історичного розвитку світової та вітчизняної історії.

4. Критерії оцінювання

Критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти підсумкового оцінювання є досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом вивчення дисципліни.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до положення № 345 від 28.10.2019 р. «Про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького».

Основним видом контролю знань, умінь, навичок та способів їх застосування є поточний контроль, для якого використовується національна шкала «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» з відповідними до неї балами «5», «4», «3», «2». Ці бали виставляються за кожне семінарське заняття в академічний журнал. Завдання, що винесені для самостійного опрацювання студентами, оцінюються як частина теми семінарського заняття.

Критерії оцінювання діяльності студентів на семінарських заняттях, виконання завдань самостійного опрацювання наведені у таблиці:

Бали	Критерії
5	<p>Студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові/тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.</p>
4	<p>Студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових/тестових завдань. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.</p>
3	<p>Студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак</p>

	вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
2	Студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки

За семестр з курсу дисципліни проводяться дві періодичні контрольні роботи (ПКР), результати яких є складовою результатів періодичних контролів першого (ПК1) та другого (ПК2). Результати кожного періодичного контролю (ПК1; ПК2) є сумою поточного контролю (П) і періодичної контрольної роботи (ПКР): $ПК1 = П + ПКР$; $ПК2 = П + ПКР$. Максимальна кількість балів за кожний періодичний контроль (ПК1; ПК2) складає 50 балів.

Максимальна кількість балів за періодичну контрольну роботу (ПКР) становить 60% від максимальної кількості балів за кожний періодичний контроль (ПК1; ПК2), тобто 30 балів. А 40% балів, тобто решта балів кожного періодичного контролю, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів.

Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок ($X_{ср}$) за діяльність здобувача вищої освіти на всіх заняттях, що входять в число певної контрольної точки.

Здобувач вищої освіти має право на підвищення результату тільки однієї періодичної контрольної роботи (ПКР) протягом тижня або двох (залежить від розкладу) після його складання.

Підсумкова оцінка (ПО) за семестр складається з суми балів за періодичні контролі (ПК1; ПК2): $ПО = ПК1 + ПК2$. Максимальна сума підсумкової оцінки дорівнює 100 балам.

Підсумковим контролем є залік, який виставляється на основі підсумкової оцінки.

Співвідношення балів національної оцінної, ECTS і 100 – бальної оцінної шкали таке:

Оцінка за національною шкалою	Оцінка ЄКТС	Мінімальний бал для отримання позитивної оцінки – 60, максимальний – 100
Зараховано	A	90-100
	B	82-89
	C	74-81
	D	64-73
	E	60-63
Незадовільно	FX	35-59
	F	1-34

Здобувач вищої освіти зобов'язаний відпрацювати всі пропущені семінарські заняття протягом двох тижнів. Невідпрацьовані заняття є підставою для недопущення здобувача вищої освіти до підсумкового контролю як такого, що не виконав навчальний план.

5. Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є залік, стандартизовані тести, реферати, студентські презентації та виступи на семінарських заняттях.

6. Програма навчальної дисципліни

БЛОК 1. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛЬОВИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 1. Історія зародження польової археологічної практики

Предмет польової археології. Мета та завдання курсу «Історія зародження польової археологічної практики». Вивчення польових археологічних пам'ятників в XVIII ст. Археологічна наука в XIX ст. Розвиток польової археології за радянських часів. Характеристика джерел польової археології.

Тема 2. Палеолітичні стоянки

Виявлення меж стоянок. Розбивка розкопа. Розчищення культурного шару. Реконструкція ландшафту палеоліту. Закономірності розташування та ознаки наявності палеолітичних пам'яток. Виявлення меж палеолітичних стоянок.

Тема 3. Пам'ятки неоліту – доби бронзи

Загальні риси розкопок пам'яток неоліту – доби бронзи. Торф'яні стоянки. Трипільські поселення. Курганні та ґрунтові могильники.

Тема 4. Основні джерела з польової археології

Археологічні пам'ятники та їх класифікація. Культурний шар. Археологічна стратиграфія. Споруди. Давні поховання. Археологічні комплекси.

Тема 5. Античні міста-держави.

Загальні прийоми античної польової археології. Особливості дослідження культурного шару античних міст. Основні прийоми розкопок. Вивчення античних предметів матеріальної культури.

Тема 6. Давньоруські міста

Загальні риси методики розкопок давньоруських міст. Дослідження стратиграфічних ярусів. Вивчення залишків кам'яних та цегляних споруд. Дослідження предметів давньоруської матеріальної культури.

Тема 7. Археологічна розвідка

Завдання та підготовка до проведення археологічної розвідки. Пошук культурного шару. Опис археологічних пам'яток. Основні засоби розвідок.

Тема 8. Охорона археологічних пам'яток

Поняття археологічного пам'ятника. Значення терміна "охоронної зони". Зони регульованої забудови для різних груп археологічних пам'яток. Сучасне законодавство стосовно охорони культурної спадщини.

БЛОК 2. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ РОЗКОПОК АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК

Тема 9. Загальні риси розкопок давніх поховань

Загальні правила розкопок могильників. Пошук могильних ям. Основні прийоми розкопок могильних ям. Розчистка кістяка та її особливості.

Тема 10. Правила обліку знахідок та реєстрації споруд

Вимірювання точок і ліній. Креслення та опис профілів. Індивідуальні знахідки. Опис знахідок.

Тема 11. Первинна консервація знахідок

Зберігання дерев'яних виробів, знарядь і артефактів. Опис споруд. Архітектурні обміри. Фотографування.

Тема 12. Розкопки курганів

Загальні правила розкопок курганів Розкопки насип. Різновиди прийомів розкопок курганів. Механізація робіт при розкопках курганів.

Тема 13. Польова документація

Щоденники. Звіти. Бланки (архівна картка автоматизованого обліку, акт прийому наукової документації з дослідження археологічної спадщини, акт списання археологічного матеріалу, бланк рецензії Наукового звіту про польові археологічні дослідження, бланк рецензії Наукового звіту про польові археологічні дослідження).

Тема 14. Розкопки давніх поселень

Загальні вимоги при розкопках давніх поселень. Форма та орієнтовка раскопа. Особливості розкопок різних груп пам'яток при дослідженні давніх

поселень. Консервація археологічних об'єктів. Механізація розкопок давніх поселень.

Тема 15. Топографія у польових археологічних дослідженнях

Карти під час археологічних робіт. Орієнтування карти. Види археологічних карт. Вимірювання прямих ліній на місцевості (компас, бусоль, нівелір, теодоліт, екліметр).

Тема 16. Зйомка плану археологічного пам'ятника

Полярний метод. Спосіб зйомки засічками. Виокреслення плану. Пробні розкопки, вивчення стратиграфії. Візуальна розвідка. Глибинна розвідка. Дистанційне обстеження.

Тема 17. Інструкція до відкритого листа на право виробництва археологічних розкопок та розвідок

Загальні положення. Порядок видачі та оформлення відкритого листа Інститутом археології НАН України. Права та обов'язки дослідника у процесі виробництва польових археологічних досліджень.

7. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма							Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі					
		л	п	а	і	с.р.		л	п	лаб	ін д	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Блок 1. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛЬОВИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ													
Тема 1. Історія зародження польової археологічної практики	8	4	4										
Тема 2. Палеолітичні стоянки	8					8							
Тема 3. Пам'ятки неоліту – доби бронзи	8					8							
Тема 4. Основні джерела з польової археології	8	4	4										
Тема 5. Античні міста - держави	8					8							
Тема 6. Давньоруські міста	8					8							

Тема 7. Археологічна розвідка	4	2	2										
Тема 8. Охорона археологічних пам'яток	8					8							
Разом за блоком 1	60	10	10			40							
Блок 2. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ РОЗКОПОК АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК													
Тема 9. Загальні риси розкопок давніх поховань	4	2	2										
Тема 10. Правила обліку знахідок та реєстрації споруд	8					8							
Тема 11. Первинна консервація знахідок	8					8							
Тема 12. Розкопки курганів	8	4	4										
Тема 13. Польова документація	8					8							
Тема 14. Розкопки давніх поселень	8	4	4										
Тема 15. Топографія у польових археологічних дослідженнях	8					8							
Тема 16. Зйомка	4					4							

плану археологічного пам'ятника											
Тема 17. Інструкція до відкритого листа на право виробництва археологічних розкопок та розвідок	4					4					
Разом за блоком 2	60	10	10			40					
Усього годин	120	20	20			80					

8. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми лекції та питання, що вивчаються	Кількість Годин
1	Тема 1. Історія зародження польової археологічної практики 1. Вивчення польових археологічних пам'ятників в XVIII ст. 2. Археологічна наука в XIX ст. 3. Розвиток польової археології за радянських часів. 4. Основні джерела з польової археології	4
2	Тема 4. Основні джерела з польової археології 1. Археологічні пам'ятники та їх класифікація 2. Культурний шар 3. Археологічна стратиграфія 4. Споруди 5. Давні поховання 6. Археологічні комплекси	4
3	Тема 7. Археологічна розвідка 1. Вплив геоморфології на археологічні артефакти	2

	<p>2. Геоморфологія та культурний шар в археології</p> <p>3. Геоархеологія</p> <p>4. Геофізичні методи досліджень історико-культурної спадщини</p>	
4	<p>Тема 9. Загальні риси розкопок давніх поховань</p> <p>1. Загальні правила розкопок могильників</p> <p>2. Пошук могильних ям</p> <p>3. Основні прийоми розкопок могильних ям</p> <p>4. Розчистка кістяка та її особливості</p>	4
5	<p>Тема 12. Розкопки курганів</p> <p>1. Загальні правила розкопок курганів</p> <p>2. Розкопки насипу</p> <p>3. Різновиди прийомів розкопок курганів</p> <p>4. Механізація робіт при розкопках курганів</p>	4
6	<p>Тема 14. Розкопки давніх поселень</p> <p>1. Загальні вимоги при розкопках давніх поселень</p> <p>2. Форма та орієнтовка розкопу</p> <p>3. Особливості розкопок різних груп пам'яток при дослідженні давніх поселень</p> <p>4. Консервація археологічних об'єктів</p> <p>5. Механізація розкопок давніх поселень</p>	2
Всього		20

9. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми та питання, що вивчаються	Форми контролю	Кількість годин

1.	<p>Тема 1. Історія зародження польової археологічної практики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення польових археологічних пам'ятників в XVIII ст. 2. Археологічна наука в XIX ст. 3. Розвиток польової археології за радянських часів. 4. Основні джерела з польової археології 	Поточний	4
2.	<p>Тема 4. Основні джерела з польової археології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Археологічні пам'ятники та їх класифікація 2. Культурний шар 3. Археологічна стратиграфія 4. Споруди 5. Давні поховання 6. Археологічні комплекси 	Поточний	4
3.	<p>Тема 7. Археологічна розвідка</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вплив геоморфології на археологічні артефакти 2. Геоморфологія та культурний шар в археології 3. Геоархеологія 4. Геофізичні методи досліджень історико-культурної спадщини 	Поточний	2
4.	<p>Тема 9. Загальні риси розкопок давніх поховань</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні правила розкопок могильників 2. Пошук могильних ям 3. Основні прийоми розкопок могильних ям 4. Розчистка кістяка та її особливості 	Поточний	4
5.	<p>Тема 12. Розкопки курганів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні правила розкопок курганів 2. Розкопки насипу 3. Різновиди прийомів розкопок курганів 4. Механізація робіт при розкопках курганів 	Поточний	4

6.	<p>Тема 14. Розкопки давніх поселень</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні вимоги при розкопках давніх поселень 2. Форма та орієнтовка розкопу 3. Особливості розкопок різних груп пам'яток при дослідженні давніх поселень 4. Консервація археологічних об'єктів 5. Механізація розкопок давніх поселень 	Періодичний	2
	Всього		20

10. Завдання для самостійної роботи

Теми для самостійного опрацювання

Теми і перелік питань що внесені на самостійне вивчення	Кількість Годин
<p>Тема № 2. Палеолітичні стоянки</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виявлення меж стоянок 2. Розбивка розкопу 3. Розчищення культурного шару 4. Реконструкція ландшафту палеоліту 	8
<p>Тема 3. Пам'ятки неоліту – доби бронзи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні риси розкопок пам'яток неоліту – доби бронзи 2. Торф'яні стоянки 3. Трипільські поселення 4. Курганні та ґрунтові могильники 	8
<p>Тема 5. Античні міста–держави</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні прийоми античної польової археології 2. Особливості дослідження культурного шару античних міст 3. Основні прийоми розкопок 	8

4. Вивчення античних предметів матеріальної культури	
Тема 6. Давньоруські міста 1. Загальні риси методики розкопок давньоруських міст 2. Дослідження стратиграфічних ярусів 3. Вивчення залишків кам'яних та цегляних споруд 4. Дослідження предметів давньоруської матеріальної культури	8
Тема 8. Охорона археологічних пам'яток 1. Поняття археологічного пам'ятника 2. Значення терміну «охоронної зони» 3. Зони регульованої забудови для різних груп археологічних пам'яток 4. Сучасне законодавство стосовно охорони культурної спадщини	8
Тема 10. Правила обліку знахідок та реєстрації споруд 1. Вимірювання точок і ліній 2. Креслення та опис профілів 3. Індивідуальні знахідки 4. Опис знахідок	8
Тема 11. Первинна консервація знахідок 1. Зберігання дерев'яних виробів 2. Опис споруд 3. Архітектурні обміри 4. Фотографування	8
Тема 13. Польова документація 1. Щоденники 2. Звіти 3. Бланки	8

Тема 15. Топографія у польових археологічних дослідженнях 1. Карти під час археологічних робіт 2. Орієнтування карти 3. Види археологічних карт 4. Вимірювання прямих ліній на місцевості (компас, бусоль, нівелір, теодоліт, екліметр)	8
Тема 16. Зйомка плану археологічного пам'ятника 1. Полярний метод 2. Спосіб зйомки засічками 3. Викреслення плану	4
Тема 17. Інструкція до відкритого листа на право виробництва археологічних розкопок та розвідок 1. Загальні положення 2. Порядок видачі та оформлення відкритого листа Інститутом археології НАН України 3. Права та обов'язки дослідника у процесі виробництва польових археологічних досліджень	4
Разом	80

11. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і контролю виконання завдань самостійної роботи (рефератів, есе, презентацій). Методи проведення поточного контролю: усний, письмовий, тестовий контроль.

Періодичний контроль здійснюється під час першої та другої контрольних точок відбувається із використанням письмового контролю (контрольна робота).

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку із використанням усного контролю.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавство

1. Конституція України 1996 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності : прийнята ЮНЕСКО 14 листопада 1970 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1988. – № 8. – Ст. 211.

2. Міжнародна хартія з охорони і використання археологічної спадщини (Лозаннська хартія) 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://spadshina.org.ua/index.php>.

3. Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута) від 16 січня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_

4. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=1805-1420>.

5. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin>

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони культурної спадщини: Закон України від 9 вересня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12345.html>

7. Про Положення про Відкритий лист ІА НАНУ // Археологічні відкриття в Україні. 1999-2000 рр. – Київ, 2011. – С. 239-245.

8. Експертний висновок Інституту археології НАН України стосовно проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії нелегальним розкопкам та

обмеження цивільного обігу археологічних предметів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vgosau.kiev.ua/index.php?option>

Базова

9. Гарден Ж.-К. Теоретическая археология. К., 1983.
10. Генинг В.Ф. Объект и предмет науки в археологии. Киев, 1983.
11. Гершкович Я. П. Псевдоархеологія на пострадянських просторах: неусвідомлена небезпека // Археологія. – 2011. - №2.
12. Захарук Ю. Н. Спорные вопросы объекта и предмета археологии // КСИА. – 1978. – Вып. 152. Інструкція до оформлення Наукового звіту про проведення дослідження археологічної спадщини // Археологічні дослідження в Україні 2001 - 2002 рр. Київ. 2003, с.446-452
13. Консервація і реставрація пам'яток архітектури. – Київ; Львів, 1996.
14. Конспект лекцій по дисципліне “Методика полевой археологии” // Сост. Н.А. Гаврилюк, В.С. Ветров. – Луганськ, 2003.
15. Курінний П.П. Історія археологічного знання про Україну. – Полтава, 1994.
16. Сегеда С.П. Методические указания по изучению антропологических материалов при археологических исследованиях. – К., 1988.
17. Мезенцева Г. Дослідники археології України. – Чернігів, 1997.
18. Михайленко Є. М. Поняття «археологічна спадщина» в сучасному законодавстві та в історії розвитку археології // Археологія. – 2010. –№4.
19. Папанова В., Голик А, Калініченко К. Нариси з історії та археології Бердянського краю. Посібник. – Бердянськ, 2016.
20. Папанова В.А. Навчально-методичний комплекс з курсу «Вступ до археології та польова археологія». – Бердянськ, 2016
21. Пашкевич Г.А., Шевченко Н.А. Методика исследования минерального вещества материалов методом минералого-петрографического

анализа // Археологічні дослідження в Україні 2004 - 2005 рр. Київ-Запоріжжя. 2006, с. 448–451.

22. Пустовалов С.Ж. Про удосконалення методики розкопок курганів доби бронзи // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999.

23. Сегеда С.П. Методика збирання та транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999.

24. Телегін Д.Я., Братченко С.Н. Розкопки курганів епохи бронзи за допомогою механізмів // Археологія. - 1974. - Вып.13.

25. Фабрициус И.В. Археологическая карта Причерноморья УССР. – Т.1. – К.: 1951.

26. Теория и методы археологических исследований. – Киев, 1982.

27. Тощев Г.Н., Ельников М.В., Дровосекова О.В. Древности Запорожского края (Материалы к Своду памятников истории и культуры). – Запорожье, 2003.

28. Тощев Г. Н. Из истории археологического изучения Приазовья // Музейний вісник. – 2009. – № 9. – С. 35- 40

29. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. - К., 1992.

30. Чмихов М.Ю., Шилов Ю.О., Корнієнко П.Л. Археологічні дослідження курганів. – К., 1989.

Допоміжна

31. Андрух С.І., Тощев Г.М. Бердянський район. Пам'ятки археології Бердянський район. Пам'ятки археології // Пам'ятки історії та культури Запорізької області (Бердянський, Гуляйпільський, Оріховський, Пологівський райони). – Запоріжжя, 2002. – Вип.4. – С.3-7.

32. Артемьев А.В. Некоторые рекомендации к сбору и сохранению палеоантропологического материала (для последующего медицинского анализа) // Археологічні відкриття в Україні 2000 – 2001 рр. – К., 2002.

33. Бадер О.Н. Очерк работ Азово-Черноморской экспедиции // КСИИМК.-М-Л.,1950. – Вып. XXXI. – С.174-183
34. Відейко М.Ю. Археологія в Інтернеті. Довідник. – К., 2001.
35. Готун І.А., Качуренко В.Ю., Максимов В.В., Моргаєнко К.О. Новобудовні археологічні експедиції в контексті господарського судового процесу: Методичний посібник. – К., 2005. – 48 с.
36. Колода В.В., Шевченко С.И. Металлодетекторы в археологии // Археологічні дослідження в Україні 2003 - 2004 рр. Запоріжжя. 2005, с.437-443
37. Крапивина В.В., Назаров В.В., Назарова В.М. Из опыта консервационно-реставрационных работ на Березани // Археологічні відкриття в Україні в 1998 – 1999 рр. – К., 1999.
38. Крыжицкий С.Д. Ольвия. Перспективы исследования, сохранения и музеефикации // Археологічні відкриття в Україні в 1998 – 1999 рр. – К., 1999.
40. Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони історико-культурного середовища: Зб. док. – К., 2002.
41. Лукомський Ю. Дараган М. Йолшин Д. Досвід застосування тахеометричної зйомки у дослідженнях архітектурно-археологічних об'єктів//Археологічні дослідження в Україні 2005 - 2007 рр. Київ-Запоріжжя. 2007, с. 459 - 464
42. Методические рекомендации по исследованию антропологических материалов при археологических раскопках. – К., 1985.
43. Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999.
44. Нікітенко М. М. Реконструкція первинної позиції померлих в похованнях ямної культури т їх класифікації // Археологія. – 1996. - №2

45. Пашкевич Г.О. Про відбір зразків для палеоботанічних досліджень // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999.

46. Проблемы охраны и исследования подводных историко-археологических памятников Запорожья. - Запорожье, 1987.

47. Трущенко К. Право на культурну спадщину та проблеми захисту археологічної спадщини України // Права людини в контексті Загальної декларації прав людини :[матеріали міжвузівської наукової конференції 10 грудня 2010 р.]. – Бердянск ; Донецк, 2011. – С.284.

Інформаційні ресурси

48. Античний світ та археологія – URL:<http://ama.sgu.ru/>

49. Археологія – URL: <http://www.archaeology.ru/>

50. Електронний каталог бібліотеки МДПУ імені Богдана Хмельницького. URL: <http://ver.mdpu.org.ua>

51. Журнал «Археологія і давня історія України» – URL: <http://vgosau.kiev.ua/adiu>

52. Інститут археології Національної Академії наук України – URL:<http://www.iananu.kiev.ua>

53. Спілка археологів України. URL: <http://vgosau.kiev.ua/>